

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ЦІЛІСНА СИСТЕМА, СПРЯМОВАНА НА РОЗКРИТТЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

CONTINUOUS EDUCATION AS A HOLISTIC SYSTEM TO UNLOCK CREATIVITY OF THE PERSONALITY

У статті розглядається проблема неперервної освіти як цілісної системи, що розкриває творчий потенціал особистості. Проведено огляд наукових досліджень, уточнено поняття неперервної підготовки вчителів. Указано, що цільовим призначенням неперервної підготовки вчителів початкової школи є забезпечення багаторівневої, варіативної підготовки кадрів, удосконалення змісту й засобів її організації, подолання лінійного підходу до побудови фахової педагогічної освіти; забезпечення сталого розвитку й удосконалення системи вищої освіти, визнання її в європейському і світовому просторі в контексті забезпечення якості є пріоритетною стратегією університетської освіти України. Основні засади державної освітньої політики, закріплені в Національній доктрині розвитку освіти й Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., передбачають реалізацію цілої низки заходів щодо реформування системи вищої освіти в Україні в нових соціально-економічних умовах з урахуванням загальносвітових (загальноцивілізаційних) тенденцій розвитку системи вищої освіти. Удосконалення національної системи вищої освіти, її інтеграція у світовий освітній простір передбачають побудову ефективної моделі державної освітньої політики, здатної забезпечити підвищення якості освітніх послуг; упровадження інноваційних педагогічних систем; рівний доступ усіх громадян до якісної освіти, можливостей і свободи вибору в освіті; модернізацію змісту освіти та її організацію відповідно до сучасних світових тенденцій і вимог ринку праці; забезпечення безперервності освіти й навчання протягом усього життя.

Зазначено, що процес підготовки педагогічних кадрів передбачає поетапне опанування суб'єктами освіти необхідними компетентностями, що дає їм право здійснювати професійну діяльність в освітніх закладах та установах, пов'язаних із навчанням, вихованням і розвитком людини. Отже, неперервна освіта не тільки означає освіту впродовж усього життя, а й передбачає постійний перехід на більш високі рівні, якісний і кількісний прогрес людини в оперуванні своїми професійними знаннями й уміннями, набуття життєвого і професійного досвіду.

Визначено шляхи забезпечення розвитку неперервної педагогічної освіти. Зазначено, що Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, тому здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, наголошує працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Ключові слова: неперервна освіта, неперервна підготовка, принцип цілісної системи, цільове призначення неперервної підготовки вчителів початкової школи, творчий потенціал.

In the article is specified the problem of the continuous education as a holistic system, that unlocks creativity of the personality. The review of the scientific researches was done, it is clarified the continuous teachers preparation concept, was stated that the purpose of continuous training of elementary school teachers is providing a multilevel, variative staff preparation, upgrading the content and means of its organization, overcoming the linear approach to the creation of the professional pedagogical education; ensuring sustainable development and improving the system of higher education, recognition of it in the European and world space in the context of quality assurance is a priority strategy for university education of Ukraine. The main principles of state education policy are enshrined in the national doctrine of educational development, they are enshrined in the country's 2012–2021 development strategy, they envisage the implementation of a number of measures to reform the higher education system in the new social-economical conditions taking into account the worldwide (generally civilizational) trends of higher education system development. Improving the national higher education system and its integration into the worldwide education space means also building an effective education policy, that can provide increasing an educational services quality; implementation of innovative pedagogical systems; equal access to the qualitative education for all citizens, also free choice in education; modernization the content of an education and its organization according to the worldwide modern trends and labor market requirements; providing continuity of education and education during the all life.

It is indicated that the teaching staff preparation process means also gradual acquisition of the necessary competences by the subjects of education, that gives them rights to work in the educational establishments and institutions that are connected with teaching and human development. It is specified that continuous education means not only education during the all life, but also provides continuous transition to the more high levels, qualitative and quantitative progress in the operation of their own knowledge and skills, gaining life and professional experience.

The paths to provide continuous pedagogical education development were defined. It was indicated, that Ukraine clearly defines the guidance on entering the educational and scientific Europe space, that's why it makes educational activity modernization in the context of European requirements and works hard on practical connection to the Bologna process.

Key words: continuous education, continuous preparation, principle of the holistic system, the purpose of the continuous primary school teachers preparation, creative potential.

УДК 37.091.12.011.3-051:373.3:
376-056.26
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-10>

Джаман Т.В.,
канд. пед. наук,
завідувач кабінету виховної роботи та позашкільної освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Постановка проблеми в загальному вигляді. Специфіка праці вчителя спонукає його поповнювати знання й уміння протягом усього життя. Неперервна освіта має надати кожній людині можливість формувати індивідуальну освітню траєкторію й отримувати ту про-

фесійну підготовку, яка потрібна їй для подальшого професійного, кар'єрного та особистісного росту. Разом із тим набуття педагогічної професії – складний і довготривалий процес, він відбувається в різних інституціях і має різні етапи становлення і професійного розвитку педагога, що зумовлює необхідність бачення неперервної освіти як цілісної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізуючи роботи науковців, можна зазначити, що система неперервної освіти побудована за принципом цілісної системи, яка сприяє розвитку творчого потенціалу особистості. Ця система має базовий і професійний компоненти, що взаємодіють між собою і спрямовані на підготовку активних суб'єктів праці, пізнання і спілкування [1; 2; 3; 4].

Розвиток діяльності системи неперервної освіти досліджувалися науковцями: А. Алексюком, С. Архангельським, Ю. Бабанським, В. Бондарем, В. Галузинським, І. Лернером, В. Паламарчуком, П. Підкасистим, І. Харламовим та іншими. Серед зарубіжних дослідників проблеми неперервної освіти варто відзначити Р. Альдага, Т. Барнса, А. Гасана, В. Маслова, С. Туїнмана й інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

показує, що розгляду неперервної професійної освіти присвячено дослідження В. Астахова, І. Вакарчука, Ю. Драгунова, Г. Зінченка, О. Кононенко, Ю. Кувшинова, І. Кулешова, І. Латипова, Л. Охотнікова, І. Реутова, І. Самойлюкевич, Л. Сгонік, О. Тімеця, І. Челишева, В. Шелудька, Г. Ягодина й інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Проте сьогодні ця проблема потребує подальшого аналізу, особливо коли йдеться про неперервну підготовку майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

– надання можливостей кожному громадянину вивчати загальноосвітні та спеціальні дисципліни, виходячи із суспільних та особистісних потреб;

– сукупність ланок освіти, що взаємопов'язані між собою, динамічно розвиваються й забезпечують наступність у навчанні;

– шлях до постійного збільшення реального інтелектуального, кваліфікаційного та духовного потенціалу суспільства.

Мета статті – розглянути неперервну освіту як цілісну систему, що розвиває творчий потенціал особистості.

Виклад основного матеріалу.

У Національній доктрині розвитку освіти, Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти визначено такі шляхи забезпечення розвитку неперервної педагогічної освіти:

– забезпечення наступності змісту й координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку осіб до можливого переходу на наступні ступені;

– установа творчих і професійних зв'язків між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою, громадськими педагогічними організаціями тощо;

– приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційної, комунікаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників до вимог інформаційного суспільства та змін, що відбуваються в соціально-економічній, духовній і гуманітарній сфері, у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладах;

– модернізація навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних і новітніх технологій навчання, а також створення нового покоління підручників, навчальних посібників і дидактичних засобів;

– запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра й магістра та забезпечення мобільності в Європейському просторі вищої освіти;

– удосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки педагогічних кадрів на основі тристоронніх договорів;

– оптимізація мережі вищих навчальних закладів і закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для неперервної освіти педагогічних працівників;

– створення в структурі вищих навчальних закладів дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів – лабораторій, центрів практичної підготовки студентів, тренінгових центрів і центрів педагогічних інновацій;

– оптимізація системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації (модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів);

– розроблення багатоваріантних, різнорівневих, диверсифікованих за профілем освітніх програм післядипломної педагогічної освіти з урахуванням наявного професійного досвіду й освітнього рівня працівника, що забезпечують йому свободу вибору місця, термінів, змісту й форми педагогічної освіти;

– створення єдиної бази даних видів освітніх послуг, що надаються вищими педагогічними навчальними закладами та закладами післядипломної педагогічної освіти;

– створення інтегрованих навчальних планів і програм;

– запровадження інноваційних форм організації професійної підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема центрів педагогічної майстерності, педагогічних майстерень, майстер-класів, у тому числі в режимі відео-конференцв'язку, корпоративного навчання, дистанційного, ситуаційного й контекстного навчання, проектних методів, партнерського навчання тощо;

– постійний моніторинг якості розвитку неперервної педагогічної освіти;

– організація міжнародної співпраці з проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, зокрема обмін досвідом, реалізація спільних освітніх і наукових проектів.

Отже, Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, наполегливо працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Але колись добре організована система підвищення кваліфікації та перепідготовки в Україні відійшла в минуле. Нової системи, що задовольняла б потреби ринкової економіки, не створено. Тому дуже важливий загальноєвропейський принцип «освіта через усе життя» поки що в умовах нашої держави не може бути повною мірою реалізований.

Отже, забезпечення сталого розвитку й удосконалення системи вищої освіти, визнання її в європейському і світовому просторі в контексті забезпечення якості є пріоритетною стратегією університетської освіти України.

Ми вважаємо, що державна політика України стосовно неперервної освіти повинна проводитися з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних і соціокультурних змін і за допомогою міжнародних проектів, програм співпраці.

Позитивна загалом динаміка неперервної підготовки вчителів початкової школи в Україні визнає наявність проблем, зумовлених як зовнішніми чинниками, так і внутрішніми особливостями сучасної діяльності. До них варто насамперед зарахувати:

– зниження престижності педагогічної освіти, пониження соціального статусу вчителя початкової школи;

– відсутність концепції професійної неперервної підготовки вчителів початкової школи, нормативно-правової бази й економічних механізмів її реалізації;

– неузгодженість методологічних підходів під час створення й реалізації спадкоємних державних освітніх стандартів і програм усіх рівнів і ступенів неперервної освіти, механізму їх моніторингу;

– відсутність теоретично обґрунтованих підходів у науково-методичному забезпеченні неперервної підготовки вчителів початкової школи на різних етапах і рівнях освіти;

– розрив між теоретичною та практичною підготовкою студентів.

Необхідно підкреслити, що основні засади державної освітньої політики, закріплені в Національній доктрині розвитку освіти й Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., передбачають реалізацію цілої низки заходів щодо реформування системи вищої освіти в Україні в нових соціально-економічних умовах з урахуванням загальносвітових (загальноцивілізаційних) тенденцій розвитку системи вищої освіти. Удосконалення національної системи вищої освіти, її інтеграція у світовий освітній простір передбачають побудову ефективної моделі державної освітньої політики, здатної забезпечити підвищення якості освітніх послуг; упровадження інноваційних педагогічних систем; рівний доступ усіх громадян до якісної освіти, можливостей і свободи вибору в освіті; модернізацію змісту освіти та її організацію відповідно до сучасних світових тенденцій і вимог ринку праці; забезпечення безперервності освіти й навчання протягом усього життя тощо.

Проведений аналіз наукової літератури дав нам змогу уточнити поняття «неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання».

Так, під неперервною підготовкою вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання ми розуміємо процес, спрямований на всебічний розвиток особистості, систематичне поповнення й удосконалення знань, умінь і навичок, підвищення професійної компетентності, який розпочинається з моменту навчання в педагогічному ВНЗ і продовжується протягом усього життя.

Тобто неперервна підготовка вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання охоплює систему підготовки майбутніх учителів початкової школи у ВНЗ й систему післядипломної педагогічної освіти.

Процес підготовки педагогічних кадрів передбачає поетапне опанування суб'єктами освіти необхідними компетентностями, що дає їм право здійснювати професійну діяльність в освітніх закладах та установах, пов'язаних із навчанням, вихованням і розвитком людини. Отже, неперервна освіта означає не тільки освіту впродовж усього життя, а й постійний перехід на більш високі рівні, якісний і кількісний прогрес людини в оперуванні своїми професійними знаннями та вміннями, набуття життєвого і професійного досвіду.

Цільовими орієнтирами неперервної підготовки вчителів до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів початкової школи є:

– реалізація завдань неперервної педагогічної освіти через варіативність і координацію професійної підготовки педагога в різних інституційних формах;

– подолання наявного вузькофункціонального підходу до професійної педагогічної підготовки задля формування особистості педагога, який здатен до постійного самовдосконалення упродовж усієї професійної кар'єри;

– забезпечення балансу між теоретичним і практичним складниками професійної підготовки через посилення її практико-орієнтованої компетентнісної спрямованості;

– розроблення змістового ядра педагогічної освіти на різних рівнях її здобуття;

– визначення перспективних шляхів професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Цільовим призначенням неперервної підготовки вчителів початкової школи є забезпечення багаторівневої, варіативної підготовки кадрів, удосконалення змісту й засобів її організації, подолання лінійного підходу до побудови фахової педагогічної освіти. За своєю логікою неперервна підготовка вчителів початкової школи має наскрізний характер і за своєю цільовою спрямованістю передбачає декілька етапів.

Саме тому в структурі системи неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання ми виділяємо такі етапи (рівні):

1. Початково-професійний етап – професійна підготовка у ВНЗ (бакалаврат).

2. Системно-професійний етап – продовження професійної освіти у ВНЗ (магістратура).

3. Акмепрофесійний етап – підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогіч-

ної освіти, постійне здійснення самоосвітньої діяльності.

Необхідно зазначити, що кожен етап є самостійним етапом професійного становлення й розвитку вчителя, має свою мету, відповідне змістове наповнення та методологічне забезпечення. При цьому кожен етап/рівень є логічним продовженням попереднього. Перехід з одного етапу/рівня на інший передбачає якісне й кількісне вдосконалення професійної компетентності та забезпечення професійного розвитку вчителя початкової школи.

Висновки. Отже, незважаючи на позитивну динаміку розвитку неперервної підготовки вчителів початкової школи, в Україні актуальною залишається проблема розроблення й теоретичного обґрунтування цілісної системи неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання, що є перспективним напрямом дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку. Київ : Либідь, 1998. 122 с.

2. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Початкова школа*. 2005. № 7. С. 1–4.

3. Семиченко В.А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2001. № 1. С. 54–57.

4. Сіраєва Л.Є. Проблема підготовки й підвищення кваліфікації вчителів у контексті неперервної освіти. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 3. С. 94–100.